REV SOC CRO SOC REV Revija za sociologiju
Croatian Sociological Review
IN MEMORIAM, 55 (2025), 1: 87–88
ISSN 0350-154X, eISSN 1846-7954, UDK 316

ESAD ĆIMIĆ (1931. – 2024.)

U listopadu 2024. godine napustio nas je Esad Ćimić, filozof i sociolog, znanstvenik iznimnog utjecaja u sociologiji bivše Jugoslavije, osobito u sociologiji religije, sociologiji morala i sociologiji politike. Iako je rođenjem (Mostar), obrazovanjem i početcima akademske karijere (Sarajevo) bio vezan uz Bosnu i Hercegovinu, velik je dio života proveo na dvjema akademskim institucijama Hrvatske: na Filozofskom fakultetu u Zadru i Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Bio je jedan od utemeljitelja studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zadru, potom pročelnik Odsjeka za sociologiju i konačno, profesor emeritus. U Institutu Ivo Pilar bio je znanstveni savjetnik, a kratko vrijeme i ravnatelj Instituta te predsjednik njegova Znanstvenog vijeća. Osim toga, svojim je radovima i istraživanjima bitno utjecao na razvoj sociologije religije u Hrvatskoj.

Ćimić je, prije svega, bio osoba iznimnoga životnog iskustva, osoba koja je zbog svoje misli i svojih radova izgubila posao te bila politički proganjana. Njegova je knjiga, *Čovjek na raskršću*, 1975. godine bila zabranjena te su, odlukom suda, svi primjerci bili spaljeni. Njegov je udžbenik za srednje škole *Nauka o čovjeku* bio spaljen u dvorištu gimnazije u Tuzli. Sve je to kulminiralo gubitkom posla na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1976. godine. Ipak, pronašao je utočište na Filozofskom fakultetu u Zadru, potom na Filozofskom fakultetu u Beogradu, da bi u okolnostima ratnih zbivanja 1992. godine pobjegao iz Beograda, konačno se skrasivši u Zagrebu i Zadru. Izjašnjavajući se nacionalno kao Hrvat, zamjerio se tadašnjim vlastima svojim kritičkim primjedbama na političku odluku o ustanovljavanju Muslimana kao nacije. Ovdje, ipak, nije riječ samo o prošlosti: slobodna je misao i danas na vrlo velikoj kušnji, a sociologija je često na udaru mnogih zbog svojih istraživanja i općenito društvenog utjecaja. Knjiga *Politika kao sudbina*, u kojoj je opisao „svoj slučaj“, nije samo autobiografska, nego je i pronicljiva kritika tadašnjeg sustava, ali i dalekosežni podsjetnik na to do čega dovodi ograničavanje slobode mišljenja.

Sociologiju religije zadužio je prvim sveobuhvatnim empirijskim istraživanjem religije i prvim doktorskim radom iz sociologije religije u okviru tadašnje Jugoslavije. Riječ je o istraživanju odnosa samoupravljanja i religije na području Hercegovine, koje je pretočeno u doktorski rad obranjen 1964. godine, a potom objavljeno u obliku knjige *Socijalističko društvo i religija* 1970. godine. Dvije su osobitosti istraživanja i knjige. Iako polazi od marksističkoga teorijskog okvira, on religiji pristupa kao objektivnoj društvenoj činjenici, koja ima vrlo različite dimenzije te koja se mijenja. U tadašnjem sustavu to je bio preduvjet znanstvenog pristupa važnoj društvenoj temi. Metodologijski, istraživanje je obuhvatilo više metoda, čime je utrt standard

koji se danas podrazumijeva, ali je tada bio daleko od uobičajenoga. Ćimić je u istraživanju upotrijebio metodu ankete (sa zatvorenim i otvorenim odgovorima), intervjue s prethodno pripremljenim protokolima (za razgovor na selu, za razgovor u tvornici i za razgovor sa svećenicima!), metodu sustavnog promatranja te metodu analize dokumenata, i to vrlo raznolikih izvora: analize i informacije različitih organizacija, presude sudova, monografije i dnevnici svećenika. Bogatstvo empirijskih uvida, uz fleksibilan teorijski okvir, rezultirao je izvrsnim uvidom u ulogu religije u životima tadašnjih ljudi.

Pomicanje granica, čime se sustavno udaljavao od redukcionističkog pristupa religiji, vidljivo je u nizu njegovih radova, a ponajviše u još jednoj temeljnoj knjizi tadašnje sociologije religije *Drama ateizacije* iz 1984. godine. Već je sam naslov nagovještavao da će se u njoj propitivati stvarnost koja nije onakva kakvom se čini ili kakvom se hotimično prikazuje. Na drugom je mjestu to pregnantno izrazio, za tadašnju paradigmu upitnom, konstatacijom: „Religija ne iščezava, ona se mijenja!“. I, još: „Otuda i linija podjele na religiju i ateizam prolazi upravo kroz čovjeka, kroz ljude, a ne između grupa i društvenih sklopova“ (*Dogma i sloboda*, 1995., str. 130).

Za razvoj hrvatske sociologije religije važna je još jedna činjenica. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1984. godine bio je organiziran prvi i jedini znanstveni magistarski studij sociologije religije u bivšoj Jugoslaviji, a vodio ga je profesor Vjekoslav Mikecin. Stožernu su ulogu na tom studiju imali tada neprikosnoveni autoriteti: profesori Esad Ćimić i Srđan Vrcan. Hrvatsku sociologiju religije od 1990-ih naovamo razvijali su ondašnji studenti, uključujući i autora ovog teksta, a koje su u velikoj mjeri oblikovali upravo ovi nestori naše sociologije religije.

Siniša Zrinščak